

اثرات بازارچه‌های مرزی شهر مهران بر جنبه‌های مختلف توسعه در غرب کشور در سال ۱۴۰۰

طاهره فرازمند^۱، دکتر امیدعلی احمدی^۲ و دکتر محمدحسین اسدی داودآبادی^۳

تاریخ وصول: ۱۴۰۱/۹/۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۳/۲۴

چکیده:

امروزه بازارچه‌های مرزی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های مهم توسعه اجتماعی مطرح هستند. لذا هدف، نقش بازارچه‌های مرزی در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در استان‌های غرب کشور در سال ۱۴۰۰ (مطالعه موردی: بازارچه مرزی مهران) می‌باشد. ابزار گردآوری داده‌ها در دو بخش کمی و کیفی انجام شده که در بخش کمی پرسشنامه محقق ساخته حاصل مصاحبه با خبرگان بوده است. در بخش کیفی تحقیق حاضر با استفاده از تکنیک دلفی و تحلیل تم انجام شده است. برای انتخاب نمونه از روش تصادفی طبقه‌ای استفاده شده است. حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۳۸۴ نفر می‌باشد که تعداد ۱۹۲ نفر از شهر مرزی مهران و تعداد ۱۹۲ نفر از شهر غیر مرزی ایوان انتخاب شده است. برای اجرای آمار توصیفی از نرم‌افزار SPSS و برای تحلیل داده‌های پژوهش از روش مدلسازی معادلات ساختاری با نرم‌افزار LISREL بهره گرفته شده است. یافته‌های پژوهش نشان داد ۴۴ شاخص در قالب ۷ مؤلفه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی، ارتباطی، آموزشی و سازمانی و نهادی از نظر پاسخ‌دهندگان از جمله آثار بازارچه‌های مرزی مهران می‌باشند. با توجه به یافته‌های پژوهش و مصاحبه‌های انجام شده، بازارچه‌های مرزی عملکرد مطلوبی بر وضعیت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی، ارتباطی، آموزشی، سازمانی و نهادی در استان‌های غرب کشور داشته‌اند؛ به‌طوری که این بازارچه‌ها تا پیش از حذف قاچاق کالا، تأثیر مثبتی بر شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی، ارتباطی، آموزشی، سازمانی و نهادی در استان‌های غرب کشور نداشته‌اند؛ اما پس از تأسیس بازارچه‌های موقت و از بین رفتن قاچاق، بسیاری از مردم شغل خود را به دست آورده‌اند. بنابراین تأسیس بازارچه‌های مرزی موقت، تأثیر مثبتی بر توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی، ارتباطی، آموزشی، سازمانی و نهادی در استان‌های غرب کشور داشته است.

مفاهیم کلیدی: توسعه اجتماعی، توسعه اقتصادی، توسعه فرهنگی، بازارچه‌های مرزی مهران

^۱ دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد آشتیان، آشتیان، ایران t.farazmand1359@gmail.com

^۲ استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد آشتیان، آشتیان، ایران (نویسنده مسئول)

omidaliahmadi@gmail.com

^۳ استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد آشتیان، آشتیان، ایران assadi2001ir@yahoo.com

مقدمه و بیان مسأله

امروزه ایجاد یک جامعه پایدار، راهبرد تازه‌ای از توسعه است که بهبودی واقعی در کیفیت زندگی انسان پدید می‌آورد و در عین حال، شادابی و تنوع موجود در محیط زیست زمین را حفظ می‌نماید. در این راهبرد، تأمین نیازهای متنوع انسان به شیوه‌ای پایدار، هدف اساسی توسعه است. هدف اصلی توسعه، تأمین نیازهای اساسی، بهبود ارتقا سطح زندگی برای همه، حفظ و اداره بهتر اکوسیستم‌ها و آینده‌ای امن‌تر و سعادت‌مندتر ذکر شده است. رشد اقتصادی نیز یکی از جنبه‌های مهم توسعه می‌باشد و نشانگر آن است که هیچ تضادی میان رشد اقتصادی و توسعه وجود ندارد، مشروط بر آنکه هم‌جهت باشند. نظریه مهمی که در توسعه به نفع رشد اقتصادی وجود دارد آن است که بر اساس تئوری توسعه، فقر عامل مهمی در تخریب منابع طبیعی می‌باشد و رشد اقتصادی برای فقرزدایی ضروری است. بنابراین می‌توان رشد اقتصادی را عامل حیاتی برای رسیدن به توسعه در نظر گرفت.

امروزه اهمیت توسعه روستایی و نقش حیاتی آن در توسعه و پیشبرد کشورها، به‌ویژه کشورهای در حال توسعه، بر هیچ‌کس پوشیده نیست و به باور کارشناسان و دست‌اندرکاران امر، تحقق این مهم بیش از هر چیز در گرو توسعه منابع انسانی است. به‌عبارت دیگر، توسعه منابع انسانی، عامل کلیدی و پیش‌شرط ضروری برای دستیابی به توسعه پایدار روستایی است. تحقق چنین توسعه‌ای با رویکرد مردم محور و مکان محور به وجود نظام‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، تولیدی، دانش فنی و محیطی نیاز دارد که در مجموع الزامات توسعه پایدار روستایی را شکل می‌دهند. چنین توسعه‌ای افزون بر اهداف عمومی بر اهداف خاص استوار است که عبارتند از: امنیت غذایی، افزایش مشارکت، حفظ محیط زیست و کاهش فقر که امروز این اهداف چهارگانه به‌عنوان منشور بین‌المللی در همه محافل علمی و اجرایی مورد توجه می‌باشد (Eftekhari & et. al, 2008:89). توسعه روستایی به‌عنوان مفهومی چندبخشی دارای ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. هر یک از این ابعاد با توجه به تأثیرپذیری که از محیط روستایی دارند، دارای اهمیت قابل توجهی می‌باشند که موجب شده بخش روستایی همواره مورد توجه برنامه‌ریزان باشد. به هر صورت روستاها در طول زمان با مسائل و مشکلاتی روبرو بودند که از جمله مباحث مهاجرت، فقر، نابرابری و تبعیضات است که همگی از ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مورد بررسی و کنکاش قرار گرفته‌اند (Ghanbari & et. al, 2016:279). بنابراین توسعه روستایی به‌عنوان هدف توسعه و راهبردی برای بهبود زندگی اقتصادی و اجتماعی مردم روستایی، نوین‌سازی جامعه روستایی و تغییر آن از یک انزوای سنتی به جامعه‌ای است که با اقتصادی ملی و

بین‌المللی آمیخته شده باشد مطرح است، زیرا مسائل مربوط به توزیع ثروت، قدرت و منزلت در این مناطق جدی است. روند مرکزگرایی منجر به بروز نوعی عدم تعادل شده به گونه‌ای که ما شاهد ارتقای سطح استانداردهای زندگی در استان‌های مرکزی و کاهش آن در مناطق مرزی هستیم. از حیث امنیتی نیز این پدیده منفی ارزیابی شده و می‌تواند واکنش‌هایی را به دنبال داشته باشد (Alinaghi, 1999:128). ناهماهنگی توسعه مناطق و نابرابری‌های نواحی موجود و نیز شهرنشینی شتابان و ناهماهنگی توسعه شهر و روستا، همچنین مرکز و پیرامون کشور در اثر استقرار فعالیت‌های اقتصادی و تسهیلات خدماتی در مراکز شهرهای بزرگ کشور، سبب جدایی کامل مناطق حاشیه و مرکز و تخلیه این مناطق از جمعیت و امکانات گردیده است (Pourahmad, 2002:60). از این‌رو، تمرکز بر روی پتانسیل‌ها و توانمندی‌های مناطق روستایی مرزی در جهت بهره‌گیری از آنها به منظور تحقق سطح مطلوب معیشت و ایجاد محیط قابل زیست، ضرورتی انکارناپذیر است. در این میان، قانونمند کردن تجارت این نواحی در قالب بازارچه‌های مرزی، راهکاری بی‌بدیل در راستای ایجاد فضای قابل زیست و در نهایت، پایداری توسعه نواحی روستایی مرزی خواهد بود.

از سویی دیگر در مرزهای بسیاری از جوامع در حال توسعه، سطح قابل توجهی از نیاز مردم از طریق مبادلات مرزی آنان تأمین می‌شود. با اینکه این‌گونه مبادلات به صورت غیر رسمی و محلی است، اما نقش پراهمیتی در مبادلات میان این کشورها داشته و باعث بهبود زندگی ساکنین نقاط می‌شود. توجه به چنین مبادلات و داد و ستدهایی در نوع خود، افزایش و توسعه همکاری‌های متقابل اقتصادی، گسترش بازارهای محلی، ایجاد صلح و ثبات در مناطق مرزنشین و در بهبود امنیت در این مناطق، بهبود زیرساخت‌ها و خدمات مورد نیاز منطقه و حتی کشور را به همراه دارد. بنابراین یکی از گام‌های مؤثر در جهت نگهداشت جمعیت و ایجاد اشتغال در مناطق مرزی، ایجاد بازارچه‌های مرزی تجارت مرزی است. امروزه بازارچه‌های مرزی ضمن تأمین سطح قابل توجهی از نیاز مردم مرزنشین از طریق مبادلات مرزی، به قانونمند کردن تردها و تها‌ترها، تثبیت و پایدار نمودن امنیت در مناطق مرزی، فروکش کردن مبادله قاچاق کالا، تقویت معیشت مرزنشینان و توسعه اقتصادی این مناطق کمک کرده‌اند (Pashalou & et. al, 2014:120). نتایج تحقیقات محققین زیادی از جمله ابراهیمی مستکانی و احمدوند (۱۳۹۶) و بدری و دیگران (۱۳۹۷)، نشان از تأثیر مثبت این نوع بازارچه‌ها بر توسعه مناطق روستایی و وضعیت کلی این مناطق دارد.

بازارچه‌های مرزی از دیرباز به‌عنوان یکی از اهرم‌های مهم در ایجاد اشتغال و درآمدزایی برای مرزنشینان محسوب می‌شدند. این بازارچه‌ها که دریچه‌ای برای توسعه روابط تجاری با

کشورهای هم‌جوار هستند، می‌توانند تأثیر چشم‌گیری در رونق فعالیت‌های اقتصادی منطقه و کشور داشته باشند. بازارچه‌های مرزی محوطه‌ای هستند محصور، واقع در نقطه صفر مرزی در جوار گمرکات مجاز به انجام تشریفات ترخیص کالا، یا مکان‌هایی که طبق تفاهم نامه‌های منعقد شده بین ایران و کشورهای هم‌جوار تعیین می‌شود و اهالی دو طرف مرز می‌توانند تولیدات و محصولات کشور خود را با رعایت مقررات صادرات و واردات برای داد و ستد در این بازارچه‌ها عرضه نماید. بازارچه‌های مرزی یکی از اهرم‌های مهم در ایجاد اشتغال و توسعه روابط تجاری با کشورهای هم‌جوار در سال‌های گذشته، پیوسته تأثیر قابل توجهی در فعالیت‌های اقتصادی کشور داشته‌اند. اگر چه کارکرد آنها توأم با برخی نارسایی‌ها است، اما این بازارچه‌ها به نوعی مصداق و تبلور حضور مستقیم مردم در امور اقتصادی منطقه هستند و تاکنون توانسته‌اند در تحقق اهداف اقتصادی کشور همچون توسعه تجارت غیر نفتی گام‌های مؤثری را بردارند و هم در ایجاد فرصت‌های شغلی در شرایطی که مشکل بیکاری از جمله دغدغه‌های بزرگ دولت است، نقش مهمی را ایفا کنند (*Ministry of Economy and Finance, 2003:1*). یافته‌های عاشری و دیگران (۱۳۹۱)، محمدی و بارزلی (۱۳۹۷) نشان می‌دهد که بازارچه‌های مرزی تأثیرات مستقیمی بر اشتغال، برقراری امنیت نسبی اقتصادی و اجتماعی در منطقه، افزایش سرمایه‌گذاری و توسعه روستایی دارد. بنابراین به گردش در آمدن چرخه مبادلات تجاری باعث توسعه اقتصادی و ایجاد امنیت اجتماعی، بالاخص شکوفایی امکانات زیستی مرزنشینان و روستاهای حاشیه مرزی خواهد بود. با توجه به اینکه اکثر مناطق حاشیه مرزی به جهت شرایط اقلیمی و عدم وجود منابع کافی آب و خاک حاصل‌خیز، از اشتغال مولد و رفاه اجتماعی مناسب برخوردار نیستند، تمرکز یا فشرده کردن جمعیت در محیط روستایی و استقرار صنایع کوچک توأم با مراکز تجارت مرزی، به‌طور کلی عامل قدرت رقابت اقتصادی محیط روستا با محیط شهری را فراهم خواهد ساخت. همچنین ایجاد مراکز تجارت مرزی می‌تواند توأم با فعالیت مناطق مرزنشین و شهرهای هم‌جوار گرایش تحرک جمعیتی را در توسعه بخش خدمات بازرگانی و حمل و نقل، توریسم و سرمایه‌گذاری مشترک تولیدی سوق داده و به‌عنوان نقطه تلاقی محور اقتصادی، سیاسی و فرهنگی به شمار آید (*Sadehdel, 2006:31*).

در خصوص بازارچه‌های مرزی تحقیقات زیادی صورت گرفته است که هر کدام از زاویه‌ای به بحث در این‌باره پرداخته‌اند. با این حال، این تحقیقات همه ابعاد بازارچه‌های مرزی را مورد توجه و بررسی قرار نداده‌اند. از سوی دیگر، این تحقیقات در زمان‌ها و مکان‌های خاص خود صورت گرفته است که تعمیم نتایج حاصل شده را در جامعه مورد تحقیق که استان‌های

غرب کشور می‌باشد، را با شرایط کنونی دشوار می‌کند. بنابراین، هدف اصلی از انجام این پژوهش، نقش بازارچه‌های مرزی در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در استان‌های غرب کشور (مطالعه موردی: مرز مهران در شهر ایلام) در سال ۱۴۰۰ می‌باشد. در راستای رسیدن به هدف مذکور شناسایی رابطه متغیرهای جمعیت‌شناختی، نقش بازارچه‌های مرزی و توسعه اقتصادی، توسعه اجتماعی و توسعه فرهنگی می‌باشد که به‌عنوان اهداف اصلی پژوهش مورد نظر است.

پیشینه پژوهش

الف) تحقیقات داخلی

در سال‌های اخیر پژوهشگران و صاحب‌نظران خارجی و داخلی، کارهای زیادی را درباره مرز و بازارچه‌های مرزی در زمینه‌های گوناگون انجام داده‌اند که در اینجا به بعضی از آن‌ها اشاره می‌شود.

ابراهیمی مستکانی (۱۳۹۳)، در پژوهشی با عنوان «ارزیابی تأثیرات اجتماعی - اقتصادی بازارچه مرزی سرو بر توسعه مناطق روستایی پیرامون» به این نتیجه رسیده است که بازارچه مرزی سرو از نظر شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی در نظر گرفته شده برای بیشتر افراد بررسی شده اثر منفی داشته است.

«افتخاری» در پژوهشی با عنوان «ارزیابی آثار اقتصادی بازارچه‌های مرزی در بازتاب‌های توسعه؛ مطالعه موردی: بازارچه مرزی شیخ‌صالح شهرستان ثلاث باباجانی»، به این نتیجه رسیده که این بازارچه، آثار مثبتی بر مناطق پیرامون خود داشته است.

نتایج بعضی دیگر از پژوهش‌های انجام شده در این زمینه در جدول ۱ به‌طور خلاصه آورده شده است.

جدول ۱: پیشینه داخلی و خارجی پژوهش‌های انجام شده درباره مرز و بازارچه‌های مرزی
Table 1: Internal and External Background of the Researches Done About the Border and Border Markets

پژوهشگر	عنوان پژوهش	مکان	ابعاد، شاخص‌ها و مؤلفه‌ها	نتایج
Researcher	Title of the Research	Place	Dimensions, Indicators and Components	Results
بهروز محمدی یگانه	ارزیابی آثار اقتصادی بازارچه مرزی مهران بر توسعه نواحی روستایی (۱۳۹۰)	مهران (ایلام)	رفاه، میزان درآمد	بین ایجاد بازارچه و آثار اقتصادی آن، از جمله: افزایش اشتغال، کاهش فقر، افزایش درآمد و کاهش تمایل مهاجرت ساکنان مناطق مرزی به جاهای دیگر رابطه معناداری وجود دارد
عابد اصلانی اسلمرز	بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش مرزنشینان بانه‌ای به قاچاق کالا (زمینه‌ها و راهکارها)	بانه	بُعد اجتماعی	بین تعهد اجتماعی و گرایش به قاچاق کالا، ارتباط معکوس و معناداری وجود دارد؛ همچنین بین رده‌های سنی و سطوح تحصیلی مختلف در گرایش به قاچاق کالا تفاوت معناداری وجود دارد
سیمین ارمان	آثار اقتصادی بازارهای مرزی بر توسعه روستایی (۱۳۹۰)	شهر آستارا	بُعد اقتصادی	افزایش رضایت در زندگی، تمایل به ماندن در روستا و کاهش مهاجرت، باسواد، سطح برخورداری از امکانات زندگی و کیفیت منزل در بُعد اقتصادی، مهم‌ترین تغییرات در خانوارهای روستایی مرتبط با بازارچه مرزی آستارا بوده است
سید هادی کهنه‌پوشی	بررسی تأثیرات اقتصادی قاچاق کالا بر شهرهای مرزی (۱۳۹۱)	شهرستان مریوان	بعد اقتصادی	تأثیر مثبت و زیاد قاچاق کالا بر میزان اشتغال و درآمد ساکنان شهر «مریوان» و نیز تأثیر قاچاق کالا بر سایر بخش‌های اقتصادی منطقه

پژوهشگر	عنوان پژوهش	مکان	ابعاد، شاخص‌ها و مؤلفه‌ها	نتایج
Researcher	Title of the Research	Place	Dimensions, Indicators and Components	Results
Rekha Rao Nicholson (2013)	انگیزه و عملکرد کارفرمایان مرزی از اقتصادهای در حال ظهور	چین و هند	داد و ستد در نواحی مرزی	شرکت این کشورها در فعالیت‌های مرزی به ثروتمند شدن سهام‌داران زیادی منجر شد. سهام‌داران هندی به احتمال زیاد به دلیل فاصله فرهنگی با کشور همسایه (چین) از معاملات کوچکی بهره‌مند می‌شوند؛ در حالی که سرمایه‌گذاران چینی شرکت‌های تولیدی را از توسعه مرزی به دست آوردند
Nolan Gaffney (2016)	کسب مشارکت شرکت‌های چند ملیتی (MNE) در بازارچه‌های مرزی در حال ظهور: نقش فاصله اقتصادی و دانش	در سطح جهان	بعد اقتصادی - دانش	تلاش برای تسهیل انتقال دارایی در طول فعالیت‌های مرزی؛ بازارهای در حال ظهور شرکت‌های چندملیتی (EMNEs)، باید به دنبال سطوح بالاتری از مشارکت باشند که رسیدن به اهداف مدنظر را در مکان‌هایی آسان‌تر کند که از نظر دانش و توسعه اقتصادی فاصله زیادی دارند
Christopher Wilso (2014)	انتقال اقتصاد مرزی در ایالات متحده و مکزیک: گزارش انجمن منطقه با رقابت اقتصادی	ایالات متحده و مکزیک	مبادلات مرزی - قانون‌گذاری	تقویت، گسترش و ترویج مؤسسات منطقه مرزی در ایالات متحده و مکزیک نشان‌دهنده خدمت به اقتصاد این کشورهاست. فقط با نهادهای قوی در مناطق مرزی، مرز جوامع به صورت یکپارچه و قوی نگه داشته و از آن‌ها برای انجام مبادلات و فعالیت‌های

پژوهشگر	عنوان پژوهش	مکان	ابعاد، شاخص‌ها و مؤلفه‌ها	نتایج
Researcher	Title of the Research	Place	Dimensions, Indicators and Components	Results
				اقتصادی استفاده می‌شود
Edwards T.Huw (2015)	فاصله از مرز و تأثیر آن بر اقتصاد	در سطح جهانی	اقتصاد فضایی، بازار مرزی، اقتصاد کلان	مسائل تأثیرگذار در آثار اقتصادی فاصله از مرز عبارت‌اند از: (۱) ارزش و حجم تجارت دو جانبه؛ (۲) تجارت حاشیه‌ای؛ (۳) رقابت در بازار و رقابت در شرکت‌ها؛ (۴) یکپارچه‌سازی منطقه و سود و هزینه‌های آن؛ (۵) تجارت، نوآوری و فن‌آوری سرریز؛ (۶) ادغام و همگرایی اقتصاد کلان
Annekatriin Niebuhr (2002)	اثر ادغام و یکپارچه‌سازی در مناطق مرزی و بررسی نظریه‌های اقتصادی و مطالعات تجربی	در سطح جهانی	توسعه اقتصادی	اگر روابط بین مناطق مرزی بین دو کشور با هم به صورت یکپارچه باشد و روابط اقتصادی خود را سازمان دهند، در مناطق مرزی از نظر اقتصادی پیشرفت بیشتری حاصل می‌شود. همچنین به عقیده وی از آنجایی که تعادل فضایی بر ادغام و یکپارچگی تأثیر می‌گذارد، ممکن است هزینه‌های حمل و نقل بین‌المللی را آسان کند و حرکات سازنده مرزی را تغییر دهد

پژوهشگر	عنوان پژوهش	مکان	ابعاد، شاخص‌ها و مؤلفه‌ها	نتایج
Researcher	Title of the Research	Place	Dimensions, Indicators and Components	Results
Heidrun Friese (2012)	مرزهای اقتصادی لامپدوسا و صنعت نوپای مهاجرت	لامپدوسا، سیسیل و تونس	اقتصاد رسمی و غیر رسمی	تشدید کنترل مرزی، معاهده شنگن (Schengen) و خارج کردن مستعمرات سابق اروپا در مرز شمال آفریقا، به فعالیت‌های اقتصادی غیر رسمی منجر شد
Christina Gasman (2008)	آثار بازارچه‌های غیر قانونی در قاچاق امتداد مرز جنوب غربی ایالات متحده	ایالات متحده	اقتصاد غیر رسمی	کنترل مرزی بر قاچاق بین مکزیک و ایالات متحده تأثیر گذاشته است. این قاچاق بیشتر در زمینه قاچاق مهاجران است؛ با عبور از مرز، امکان مرگ آنان نیز وجود دارد

ادبیات نظری پژوهش

یک منطقه مرزی یا خط مرزی به محض پیدایش، نه تنها بر منظره طبیعی - که جزئی از آن به شمار می‌رود - بلکه بر عمران و سیاست‌های کشورهای مجاور نیز تأثیر می‌گذارد (Priskat, 1979: 21). به‌طور کلی دیدگاه غالب درباره نقش مرزها، به‌ویژه در ادبیات توسعه مناطق مرزی، به دو صورت است: نخست مرز به منزله خطی جدا کننده و دوم مرز به منزله منطقه تماس.

مرزها، کارکردهای مختلف امنیتی، اجتماعی، اقتصادی، ارتباطی، سیاسی و فرهنگی دارند. کارکرد مرزها در طی زمان و با بروز تحولات در عرصه جهان تغییر می‌کند. مرز بین‌الملل، اساساً با هدف تعیین حد و مرز خارجی سرزمین یک دولت ایجاد شده است؛ از این رو مشخص‌کننده محدوده حاکمیت دولت بر مردم و منابع تحت نفوذش است و قلمرویی را تعیین می‌کند که دولت قوانین خود را در آنجا به اجرا می‌گذارد و قدرت‌ش را اعمال می‌کند. از این دیدگاه، مهم‌ترین کارکرد مرز، ایجاد مانع و عامل بازدارنده است (Zarghani, 2007: 185). چگونگی کارکرد و نقش مرزها، عاملی کلیدی در توسعه مناطق مرزی به شمار می‌رود. مرزها هم می‌توانند مانعی در برابر توسعه و یکپارچگی نواحی مرزی باشند و هم به منزله پلی

ارتباطی زمینه تعاملات و پیوند دو طرف مرز را فراهم کنند. فهم این تأثیر با دارندگی یا نقش ارتباطی مرزها، وابسته به این است که ما چگونه مرزها و کارکرد آن‌ها را معنا کنیم (Chen, 2006:25). از دیدگاه نخست، مرزها به منزله مانع یا فیلتر، هزینه معاملاتی و تبادل‌اتی زیادی را به بار می‌آورند؛ به بیان دیگر، مرزی که مانع مشروع شکل‌گیری نظام‌های نهادی، سیاسی و اجتماعی در منطقه مرزی باشد، مانعی در برابر جریان آزاد اطلاعات و تشدید پیچیدگی‌های بازار است (Wu, 1998:191). به گفته چن در این حالت، مرز تمایل بیشتری به جدایی مناطق مرزی همجوار از طریق تعیین حدود، کنترل و نظارت بر عبور و مرور و تشدید قوانین گمرکی دارد تا پیوستگی آن‌ها (Chen, 2006:26). اما در دیدگاه مرز به مانند یک منطقه تماس، منطقه مرزی به صورت ناحیه‌ای است با شبکه‌ای از بنگاه‌های اقتصادی و سایر شبکه‌های اجتماعی دیگر که فراتر از خطوط مرزی، روندها، فرصت‌ها و مزایای جدیدی خلق می‌کنند (Wu, 1998:191) و نقش مرز از یک مانع به یک پل ارتباطی یا به بیان ساده‌تر از یک دیوار به منبعی ارزشمند تبدیل می‌شود (Laine, 2007:49)؛ بدین ترتیب با نگاهی کوتاه به ادبیات نظری مرز و مناطق مرزی، مشخص می‌شود با گذشت زمان، «مرزهای ملی، بخش زیادی از کارکردشان را به منزله مانع از دست داده‌اند و تعاملات و همکاری‌های میان‌مرزی به طور روزافزونی از اهمیت بیشتری برخوردار شده‌اند» (Kladivo & et. al, 2012:49).

تاکنون هیچ تعریف جهانی‌ای از بازارچه‌های مرزی به صورت عام ارائه نشده است؛ اما می‌توان گفت بازارچه‌های مرزی اساساً برای سرمایه‌گذاری و بهتر شدن وضعیت اقتصادی مناطق مرزنشین به وجود می‌آیند؛ به‌ویژه در کشورهای توسعه‌نیافته و در حال توسعه که از نظر اقتصادی وضعیت مطلوبی ندارند (Cussen, 2008:4). از یک منظر، بازارچه مرزی، محوطه‌ای است محصور واقع در نقطه صفر مرزی و در جوار گمرکات و مجاز به انجام تشریفات ترخیص کالا یا مکان‌هایی که طبق تفاهم‌نامه‌های منعقد شده بین ایران و کشورهای همجوار باشد (Kohnehpoushi & Anabestani, 2012:9). معمولاً بازارچه‌ها به دو دسته کلی بازارچه‌های مرزی مصوب تجاری اقتصادی و بازارچه‌های امنیتی یا ویژه تقسیم می‌شوند (Tayebnia, 2016:151). به عقیده صاحب‌نظران، فعالیت‌های اقتصادی مناطق مرزی در توسعه اقتصادی نواحی مرزی، بهبود استانداردهای زندگی مردم، کاهش فقر، توزیع مناسب درآمد، ایجاد رابطه دوستی و تسریع همکاری‌های بیشتر بین نواحی مرزی نقشی اساسی دارند (Chandoevwit, 2004:145). دلایل اقتصادی ایجاد بازارچه‌های مرزی میان دو کشور را می‌توان در الگوهای توسعه منطقه‌ای و مبادلات دو یا چندجانبه جست‌وجو کرد (Chokli,

2012:2). با این همه در زمینه تجارت مرزی و بازارچه‌های مرزی نظریه‌های مختلفی وجود دارد که در زیر به بعضی از آنها اشاره شده است:

نظریه تجارت جدید: اولین بار در سال ۱۹۸۰ مطرح شد و به شدت متأثر از نظریه ادغام آن زمان بود. برخلاف الگوهای سنتی اخیر، الگوهای تجاری، امروزه اقتصاد مقیاس‌اند و به صورت ترکیبی از رقابت و انحصارگری به وجود آمدند. طرفداران این نظریه بیان می‌کنند آزادسازی روابط تجاری در بازارچه‌های مرزی بر زندگی مناطق مرزی تأثیر می‌گذارد و ساکنان با هزینه‌های نسبتاً کمتر به بازارهای خارجی دسترسی می‌یابند (Viner, 1950; Wooton, 1988; Grinols, 1993; Tovias, 1991).

نظریه موقعیت سنتی: این نظریه را اولین بار اوهلین برتیل در سال ۱۹۶۷ به منزله یک الگوی سازگار خرید و فروش و ناآشنا با جلوه‌های فضایی یکپارچگی اقتصادی مطرح کرد و بعدها لوش آن را گسترش داد. در این الگو فرض بر این است که مصرف‌کنندگان و عوامل غیر محرک تولید به اندازه هم در فضا توزیع شده‌اند و هزینه‌های حمل و نقل برای محصولات، متناسب با فاصله‌ای است که بین مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان وجود دارد؛ از این رو مکان بازار باید در یک محل خاص فضایی تعیین شود (Losch, 1967; Niebuhr, 2002; Ohlin, 1977; Broker, 1983).

نظریه کنراد و نیکول: کنراد و نیکول در سال ۲۰۰۵، یک فرآیند تعاملی پنج مرحله‌ای را پیشنهاد کردند که به دنبال سطوح مختلف از مناطق مرزی است. این مراحل به‌طور مشخص و به صورت فعال در مناطق مرزی به صورت هویت، فرهنگ، نقش دولت، اقتصاد و سیاست با هم ترکیب می‌شوند. مانوئل چاوز این الگو را اصلاح کرد که در شکل ۱ نشان داده شده است (Emmanuel, 2005; Nicol, 2008).

روش‌شناسی پژوهش

تحقیق حاضر بر اساس هدف، پژوهشی کاربردی و از نقطه نظر چگونگی جمع‌آوری اطلاعات، از نوع تحقیقات آمیخته اکتشافی (کیفی - کمی) است. جامعه آماری در بخش کیفی خبرگان دانشگاهی و کارشناسان خبره وزارت سمت و ابزار گردآوری داده‌ها نیز مصاحبه بود. از آنجایی که خبرگان و صاحب‌نظرانی که در حوزه موضوع تحقیق تسلط داشته باشند به وضوح قابل شناسایی نبودند، از روش نمونه‌گیری هدفمند و گلوله برفی استفاده شد. مصاحبه‌ها در بازه زمانی ۳۵ تا ۴۵ دقیقه به صورت متغیر انجام شد فرآیند انجام مصاحبه‌ها تا جایی ادامه داشت که یافته‌های حاصل از مصاحبه‌ها به تکرار رسید و با انجام ۱۵ مصاحبه

نیمه ساختاریافته با خبرگان درون دانشگاهی و کارشناسان خبره وزارت سمت، اساتید آشنا با موضوع تحقیق به مرحله اشباع رسیدند و پس از تسلط به متن مصاحبه‌ها کدهای اولیه از متن مصاحبه‌ها استخراج شد. در مرحله اول، مضمون‌های زیادی بدست آمد که با تلفیق و تقلیل آنها با استفاده از فرایند رفت و برگشتی تحلیل داده‌ها، مجموعه کل کدهای اولیه به کدهای کمتری تقلیل یافتند. به این‌گونه که به منظور جلوگیری از تکرار، تمام کدهای اولیه تکراری یا مشابه که از لحاظ مفهومی بسیار به هم نزدیک بودند در یک مجموعه واحد قرار گرفتند و مفاهیمی را بوجود آوردند که مقولات را تشکیل دادند و سپس مقولات بدست آمده تحلیل شدند.

جهت اطمینان از روایی پژوهش، از روش‌های مثلث‌سازی منابع داده‌ها، بررسی توسط اعضاء و بازبینی توسط همکاران برای تعیین روایی پژوهش استفاده گردید. پایایی در مصاحبه در مراحل چون موقعیت مصاحبه، نسخه‌برداری و تحلیل مطرح می‌گردد. در رابطه با پایایی مصاحبه‌شونده به چگونگی هدایت سؤالات اشاره شد. به بیانی دیگر مصاحبه شونده با سؤالات پیگیرانه در حیطه سؤالات مطرح شده پاسخ‌های لازم را ارائه دهد و از مسیر سؤال خارج نشود. برای محاسبه پایایی باز آزمون از میان مصاحبه‌های انجام گرفته چند مصاحبه به‌عنوان نمونه انتخاب و هر کدام از آنها در یک فاصله زمانی مشخص توسط پژوهشگران، دو بار کدگذاری شدند. سپس کدهای مشخص شده در دو فاصله زمانی برای هر مصاحبه انتخابی با هم مقایسه گردیدند. در هر کدام از مصاحبه‌های انتخابی، کدهایی که در دو فاصله زمانی با هم مشابه بودند با عنوان کدهای توافق و کدهای غیر مشابه با عنوان کدهای عدم توافق مشخص شدند. در این پژوهش برای محاسبه پایایی باز آزمون، ۴ مصاحبه از بین مصاحبه‌های صورت گرفته انتخاب شد. هر کدام از مصاحبه‌ها در یک فاصله یک‌ماهه توسط پژوهشگران مجدد کدگذاری شدند و با استفاده از فرمول مربوط به پایایی باز آزمون، پایایی محاسبه شده برابر ۹۲ درصد بود. با توجه به اینکه این میزان پایایی از ۶۰٪ بیشتر است، قابلیت اعتماد کدگذاری‌های مصاحبه‌های این پژوهش مورد تأیید می‌باشد.

همچنین پژوهش حاضر از نظر نوع بنیادی - ترکیبی است، زیرا در این تحقیق تلاش شد تا با استفاده از رویکرد کیفی و با توجه به داده‌های کیفی گردآوری شده از روش تحلیل تم برای بررسی نقش بازارچه‌های مرزی در توسعه اجتماعی در استان‌های غرب کشور استفاده گردد. چون برای حل مسئله‌ای علمی به کار می‌رود و از آنجایی که در این پژوهش طی عمل مصاحبه، متغیرهای جدیدی کشف گردید و این متغیرها به ادبیات موجود اضافه شد و اینکه به گسترش آگاهی‌ها و اطلاعات در حوزه نقش بازارچه‌های مرزی در توسعه اجتماعی در

استان‌های غرب کشور کمک می‌کند، پژوهشی ترکیبی است. از نظر روش توصیفی - پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش در بخش کمی شامل تمامی مردم و شهروندان دو شهر مرزی مهران و شهر غیر مرزی ایوان در استان ایلام بود که بنابر سرشماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵ جمعیت شهر مهران برابر با ۲۹۷۹۷ نفر و جمعیت شهر ایوان برابر با ۴۹۴۹۱ نفر می‌باشند که در مجموع تعداد جامعه آماری پژوهش برابر با ۷۹۲۸۸ نفر می‌باشد. برای انتخاب نمونه نیز از روش تصادفی طبقه‌ای استفاده شد. پرسشنامه پژوهش حاضر با استفاده از پرسشنامه محققین ساخته و برگرفته از نظرات خبرگان استفاده شد. این پرسشنامه با توجه به وضعیت جامعه و شیوع ویروس کرونا با استفاده از سامانه پرس‌لاین و بصورت الکترونیکی توزیع گردید. برای بررسی روایی پرسشنامه تحقیق از روایی محتوایی استفاده شد. برای بررسی روایی محتوایی به شکل کمی، از دو ضریب نسبی روایی محتوا و شاخص روایی محتوا استفاده گردید. همچنین ضریب آلفای کرونباخ مربوط به پرسشنامه حاضر ۰/۹۱ بدست آمد که نشان می‌دهد این پرسشنامه از پایایی مناسبی برخوردار است. لازم به ذکر است که روایی محتوایی ابزار تحقیق با استفاده از نظرات جمعی از متخصصان فناوری اطلاعات و اعتبار پرسشنامه نیز با استفاده از آزمون پیشاهنگ تعیین شده است. برای این کار تعداد ۳۰ پرسشنامه توسط جامعه‌ای مشابه با جامعه تحقیق تکمیل گردید.

یافته‌های پژوهش

برای طراحی مدلی جامع برای نقش بازارچه‌های مرزی در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در بخش کیفی تحقیق از روش مصاحبه و سپس تکنیک دلفی استفاده شده است، بدین صورت که ابتدا تعداد ۱۵ نفر از خبرگان درون دانشگاهی و کارشناسان انتخاب شده و مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته با آنها انجام شد. در ابتدای مصاحبه، به مصاحبه‌شوندگان اطلاع داده می‌شد که هدف از این تحقیق طراحی مدلی جامع برای نقش بازارچه‌های مرزی در توسعه اجتماعی است. در پایان مصاحبه هم از مصاحبه‌شونده درخواست می‌شد که اگر نظری در مورد آنچه که در مصاحبه گذشته است دارد، مطرح سازد. نتایج بررسی آمار توصیفی بخش کیفی نشان داد که بیشترین درصد فراوانی پاسخگویان متعلق به رده سنی ۴۰ تا ۵۰ سال با ۸۰ درصد، همگی پاسخ‌دهندگان مذکر، ۹۳/۳ درصد آنها متأهل و ۸۰ درصد آنها دارای مدرک تحصیلی دکترا بودند. در مقابل نتایج بررسی آمار توصیفی بخش کمی در دو شهر مهران و ایوان نشان داد که بیشترین افراد یعنی ۴۰/۳ درصد در گروه سنی ۴۳ تا ۴۸ ساله، ۵۴/۱ درصد آن‌ها مذکر، ۴۵/۹ درصد مجرد، ۸۳/۹ درصد بومی، ۳۴/۷ درصد دارای

تحصیلات دیپلم، ۵۷/۷ درصد خانه‌دار، ۵۷/۷ درصد کارکن مستقل و ۱۲/۱ درصد بین یک میلیون پانصد و ده هزار تومان تا دو میلیون و پانصد هزار تومان درآمد داشته‌اند. بررسی گویه‌های آثار اقتصادی بازارچه‌های مرزی شامل موارد افزایش قیمت زمین در شهر، سود بردن برابر مردم از بازارچه برای همه مردم، افزایش درآمد حاصل از دفترچه مرزی، بهبود خدمات مالی و اعتباری، حفظ فعالیت‌های تولیدی، افزایش برداشت از زمین‌های زراعی کشاورزی، رونق محصولات باغی، رونق دامداری (تعداد و نوع دام‌ها)، افزایش درآمدهای حمل و نقل، افزایش انگیزه‌های سرمایه‌گذاری داخلی، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، افزایش پس‌انداز مردم، توان تأمین و پرداخت هزینه‌های بهداشت و درمان، انجام فعالیت‌های اقتصادی مشترک بین مردم، افزایش میانگین درآمدهای خانوار، توان تأمین هزینه‌های خانوار، میزان پس‌انداز خانوار، توانایی دریافت و بازپرداخت وام، وجود مسکن اجاره‌ای با کیفیت، توان بازاریابی محصولات محلی، افزایش تمایل کمک مالی به یکدیگر، افزایش سرمایه‌گذاری در مسکن و تنوع یافتن مشاغل صنعتی، کشاورزی و خدماتی نشان داد که بیشترین افراد یعنی ۳۲/۳ درصد معتقدند بازارچه‌های مرزی، آثار اقتصادی در حد زیاد داشته‌اند و کمترین افراد یعنی ۸/۴ درصد معتقدند آثار اقتصادی در حد خیلی کم داشته‌اند.

بررسی گویه‌های آثار اجتماعی بازارچه‌های مرزی شامل مهاجرت به دلیل کسب شغل به شهر محل یا نزدیک بازارچه، مهاجرت به کشور همسایه، حمایت خانواده از راه‌اندازی کسب و کار جدید، تعاملات اجتماعی بین روستاهای دو کشور همسایه، ارتباط بین جامعه روستایی با یکدیگر، مشارکت افراد بومی در اداره بازارچه، افزایش شأن اجتماعی مردم، افزایش فرصت شغلی، افزایش مشاغل خدماتی، انتقال تجربیات کاری به یکدیگر، ایجاد اطمینان و مشارکت، کاهش انگیزه مهاجرت روستاییان به شهر، افزایش روحیه کار گروهی، تأثیر بازارچه‌ها در اشتغال زنان روستایی، کاهش بیکاری، تحصیلات بیشتر زنان، اشتغال زنان، همکاری بیشتر مردم در فعالیت‌های عمرانی شهر، مشارکت بیشتر مردم در تصمیم‌گیری‌های شهر، مشارکت در امور خیریه، کاهش میزان جرم، امید و علاقه به زندگی، کاهش رفتارهای بزه‌کارانه، یکپارچگی روستا، افزایش روحیه تعاون و همکاری، افزایش اعتماد به یکدیگر، برابری بیشتر جنسیتی، فعالیت بیشتر در رسانه‌های اجتماعی، احساس آرامش فردی، خانوادگی و اجتماعی، احساس رفاه اجتماعی، کاهش میزان طلاق و اختلافات زناشویی، افزایش مراکز مشاوره روانی و ازدواج، قدرت بیشتر پدران برای تهیه جهاز، امکان برگزاری مراسم ازدواج، افزایش و بهبود روابط خویشاوندی، افزایش افراد غیر بومی در مناطق مرزی، بهره‌گیری از رسانه‌ها و نوآوری‌های جدید، رضایت از زندگی، افزایش تعداد فرزندان خانواده و میل به فرزندآوری و

کاهش سن ازدواج نشان داد که بیشترین افراد یعنی ۳۵/۸ درصد معتقدند آثار اجتماعی بازارچه‌های مرزی در حد متوسط است و کمترین افراد یعنی ۹/۳ درصد معتقدند آثار اجتماعی بازارچه‌های مرزی در حد خیلی کم است.

بررسی گویه‌های آثار فرهنگی بازارچه‌های مرزی شامل شرکت در مراسم و مجالس مذهبی دو کشور، ایجاد نمایشگاه‌های فرهنگی و هنری، افزایش مسافرت‌های سیاحتی و زیارتی، تقویت فعالیت سازمان‌های فرهنگی دو کشور، توسعه مراکز فرهنگی و ورزشی در مناطق مرزی، توسعه مراکز مذهبی در مناطق مرزی و مرمت آثار مذهبی، تاریخی و فرهنگی در مناطق مرزی نشان داد که بیشترین افراد یعنی ۴۰/۹ درصد معتقدند آثار فرهنگی بازارچه‌های مرزی در حد زیاد بوده است و کمترین افراد یعنی ۴/۷ درصد معتقدند آثار فرهنگی بازارچه‌های مرزی در حد خیلی کم بوده است. بررسی گویه‌های آثار بهداشتی بازارچه مرزی شامل امکان تهیه امکانات و وسایل بهداشتی (فردی، خانوادگی)، رضایت بیشتر از وضعیت تغذیه، افزایش سرانه مصرف میوه و سبزیجات، کیفیت بالاتر بهداشتی مسکن نسبت به قبل از تأسیس بازارچه‌ها، دفع بهتر زباله و فاضلاب، ترجیح یافتن سکونت در منطقه و بهبود مراکز و خانه بهداشت‌ها نشان داد که بیشترین افراد یعنی ۳۷ درصد معتقدند آثار بهداشتی بازارچه مرزی در حد متوسط بوده است و کمترین افراد یعنی ۷/۳ درصد معتقدند آثار بهداشتی بازارچه مرزی در حد خیلی زیاد بوده است. بررسی گویه‌های آثار ارتباطی بازارچه مرزی شامل تسهیل رفت و آمد با کشور همسایه، بهبود بسترهای ارتباطی (مخابرات، اینترنت و ...)، آنتن‌دهی موبایل و دسترسی به اینترنت و عضویت در شبکه‌های مجازی (واتساپ، تلگرام، اینستاگرام و ...) نشان داد که بیشترین افراد یعنی ۳۷/۵ درصد معتقدند آثار ارتباطی بازارچه مرزی در حد زیادی بوده است و کمترین افراد یعنی ۸ درصد معتقدند آثار ارتباطی بازارچه مرزی در حد خیلی کم بوده است. بررسی گویه‌های آثار آموزشی بازارچه مرزی شامل افزایش امکان و فرصت کارآفرینی، افزایش اطلاع از شیوه‌های تجارت، توسعه مراکز آموزشی و دانشگاهی در مناطق مرزی، افزایش تنوع و مهارت‌های شغلی، دسترسی بیشتر به امکانات آموزشی، افزایش میل به آموزش عالی و وجود رشته‌های مختلف دانشگاهی نشان داد که بیشترین افراد یعنی ۴۰/۴ درصد معتقدند آثار آموزشی بازارچه مرزی در حد متوسط بوده است و کمترین افراد یعنی ۲/۸ درصد معتقدند آثار آموزشی بازارچه مرزی در حد خیلی زیاد بوده است.

بررسی گویه‌های آثار سازمانی و نهادی بازارچه مرزی امنیت سرمایه‌گذاری منطقه، امنیت شغلی و درآمد، کاهش فضاهای ترسناک عمومی شهر با افزایش ساخت و سازها،

داشتن طرح و برنامه توسعه شهر با تأکید بر تجارت، کارآمدی و رضایت از عملکرد شوراهای هماهنگی نهادهای توسعه، نظارت مستمر و مداوم بر روند توسعه منطقه، مردم محور بودن عملکرد نهادهای توسعه، توزیع متوازن منافع حاصل از پتانسیل‌های تجاری منطقه، تشکیل تعاونی‌های تجاری، راه‌اندازی مشاغل، دسترسی به مسکن شخصی، کیفیت بالاتر و استحکام بیشتر مسکن، افزایش مساحت مسکن، دسترسی بیشتر به زیرساخت‌های حمل و نقل، افزایش مراکز اسکان و اقامت، دسترسی بیشتر به انواع انرژی (آب، برق، گاز و ...)، افزایش ابزارآلات کشاورزی (تراکتور، کمباین، موتور برق و ...) و دسترسی بیشتر به بیمارستان‌های تخصصی یا پزشکان متخصص نشان داد که بیشترین افراد یعنی ۳۸/۵ درصد معتقدند آثار سازمانی و نهادی بازارچه مرزی در حد زیاد بوده است و کمترین افراد یعنی ۴/۷ درصد معتقدند آثار سازمانی و نهادی بازارچه مرزی در حد خیلی کم بوده است.

در این تحقیق روش دلفی در مجموع در سه دور به انجام رسید در پرسشنامه دور اول دلفی، لیستی از عوامل مؤثر بر نقش بازارچه‌های مرزی در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در استان‌های غرب کشور که از پژوهش‌های پیشین و مبانی نظری استخراج شده بود، ارائه گردید. در این بخش، پاسخگو باید نظر خود را درباره میزان تأثیر هر یک از عوامل احصاء شده از پژوهش‌های پیشین، با انتخاب یکی از گزینه‌های موجود در مقابل آنها اعلام می‌کرد. این گزینه‌ها در قالب طیف لیکرت و شامل «تأثیر بسیار کم: ۱»، «تأثیر کم: ۲»، «تأثیر متوسط: ۳»، «تأثیر زیاد: ۴»، و «تأثیر بسیار زیاد: ۵» بوده است. در این بخش، خبرگان در مجموع تعداد ۱۰۸ عامل را مطرح کردند که پس از بررسی دور اول دلفی و محاسبه میانگین و ضریب کندال، تعداد ۷۷ عامل باقی ماند. بررسی مقدار ضریب توافق کندال در دور اول نشان می‌دهد که بین اعضای پنل در مورد شاخص‌ها اتفاق نظر در سطح قوی وجود دارد. شایان به ذکر است که صرف معناداری ضریب توافق کندال برای متوقف کردن فرایند دلفی کافی نیست. ثابت ماندن این ضریب یا رشد ناچیز آن در دو دور متوالی نشان می‌دهد که افزایشی در توافق صورت نگرفته است و فرایند نظرخواهی باید متوقف شود.

پرسشنامه دور دوم، لیستی از عوامل ارائه گردید که شرکت‌کنندگان در دور اول به عنوان عوامل مؤثر بر نقش بازارچه‌های مرزی در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در استان‌های غرب کشور مطرح کرده بودند. در این بخش، خبرگان در مجموع تعداد ۷۷ عامل را مطرح کردند که پس از بررسی دور دوم دلفی و محاسبه میانگین و ضریب کندال، تعداد ۴۴ عامل باقی ماند. بررسی مقدار ضریب توافق کندال در دور دوم نشان می‌دهد که بین اعضای پنل در مورد شاخص‌ها اتفاق نظر در سطح قوی وجود دارد. شایان به ذکر است که صرف

معناداری ضریب توافق کندال برای متوقف کردن فرایند دلفی کافی نیست. ثابت ماندن این ضریب یا رشد ناچیز آن در دو دور متوالی نشان می‌دهد که افزایشی در توافق صورت نگرفته است و فرایند نظرخواهی باید متوقف شود.

در پرسشنامه دور سوم، لیستی از عوامل ارائه گردید که شرکت‌کنندگان در دور اول و دوم به‌عنوان آسیب‌های یگان‌های مرزی غرب کشور با رویکرد پدافند غیر عامل با تأکید بر هنگ مرزی سلماس مطرح کرده بودند. در این بخش، خبرگان در مجموع تعداد ۴۴ عامل را مطرح کردند که پس از بررسی دور سوم دلفی و محاسبه میانگین و ضریب کندال، تمامی آنها (۴۴ عامل) در مدل باقی ماند. بررسی مقدار ضریب توافق کندال در دور سوم نشان می‌دهد که بین اعضای پانل در مورد شاخص‌ها اتفاق نظر در سطح قوی وجود دارد. شایان به ذکر است که صرف معناداری ضریب توافق کندال برای متوقف کردن فرایند دلفی کافی نیست. ثابت ماندن این ضریب یا رشد ناچیز آن در سه دور متوالی نشان می‌دهد که افزایشی در توافق صورت نگرفته است و فرایند نظرخواهی باید متوقف شود.

بررسی مقدار ضریب توافق کندال در دور سوم نشان می‌دهد که بین اعضای پانل در مورد شاخص‌ها اتفاق نظر در سطح قوی وجود دارد. شایان به ذکر است که صرف معناداری ضریب توافق کندال برای متوقف کردن فرایند دلفی کافی نیست. ثابت ماندن این ضریب یا رشد ناچیز آن در سه دور متوالی نشان می‌دهد که افزایشی در توافق صورت نگرفته است و فرایند نظرخواهی باید متوقف شود. با توجه به اینکه ضریب کندال در دور سوم نسبت به دور دوم تغییری نداشته بنابراین فرآیند دلفی متوقف می‌شود.

برای تحلیل داده‌های کیفی سؤال: "عوامل مؤثر بر نقش بازارچه‌های مرزی در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در استان‌های غرب کشور کدامند؟" از ۱۵ نفر پرسیده شد. لازم به ذکر است گزاره‌های کلامی متعددی در این مصاحبه‌های عمیق استخراج شد و در ستون مفاهیم کدهای شناسایی شده درج گردید. به منظور جمع‌بندی و شناسایی مقوله‌ای اصلی (کدها) مفاهیم شناسایی شد و در مرحله کدگذاری انتخابی وجوه مشترک مؤلفه‌های برآمده از مراحل قبلی شناسایی شده و با توجه به اشتراکات آنها در دسته‌بندی کلی‌تر و محدودتری ساماندهی شدند. در مرحله اول مضمون‌های زیادی به دست آمد که با تلفیق و تحلیل آنها با استفاده از فرایند رفت و برگشتی تحلیل داده‌ها مجموعه کل کدهای اولیه به کدهای کمتری تقلید یافتند به این‌گونه که به منظور جلوگیری از تکرار تمام کدهای اولیه تکراری یا مشابه که از لحاظ مفهومی بسیار به هم نزدیک بودند در یک مجموعه واحد قرار گرفتند و مفاهیمی

را به وجود آوردند که مقولات را تشکیل دادند. نتایج حاصل از این مرحله در جدول ۲ آمده است.

جدول ۲: سؤال‌های اصلی شناسایی شده (کدگذاری انتخابی)

Table 2: Main Questions Identified (Selective Coding)

کدگذاری باز	کد محوری	کد انتخابی
<i>Open Coding</i>	<i>Axial Code</i>	<i>Select Code</i>
افزایش قیمت زمین در شهر	اقتصادی	عوامل مؤثر بر نقش بازارچه‌های مرزی در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در استان‌های غرب کشور
افزایش درآمدهای حمل و نقل		
سرمایه‌گذاری بخش خصوصی		
افزایش تمایل کمک مالی به یکدیگر		
افزایش سرمایه‌گذاری در مسکن		
مشارکت افراد بومی در اداره بازارچه	اجتماعی	
افزایش فرصت شغلی		
افزایش مشاغل خدماتی		
کاهش انگیزه مهاجرت روستاییان به شهر		
کاهش بیکاری		
امید و علاقه به زندگی		
فعالیت بیشتر در رسانه‌های اجتماعی		
احساس رفاه اجتماعی		
قدرت بیشتر پدران برای تهیه جهاز	فرهنگی	
افزایش و بهبود روابط خویشاوندی		
افزایش افراد غیر بومی در مناطق مرزی		
افزایش تعداد فرزندان خانواده و میل به فرزندآوری		
شرکت در مراسم و مجالس مذهبی دو کشور		
ایجاد نمایشگاه‌های فرهنگی و هنری	بهداشتی	
تقویت فعالیت سازمان‌های فرهنگی دو کشور		
توسعه مراکز فرهنگی و ورزشی در مناطق مرزی		
مرمت آثار مذهبی، تاریخی و فرهنگی در مناطق مرزی		
رضایت بیشتر از وضعیت تغذیه	ارتباطی	
افزایش سرانه مصرف میوه و سبزیجات		
کیفیت بالاتر بهداشتی مسکن نسبت به قبل از تأسیس بازارچه‌ها		
ترجیح یافتن سکونت در منطقه		
تسهیل رفت‌وآمد با کشور همسایه		

کد گذاری باز	کد محوری	کد انتخابی
<i>Open Coding</i>	<i>Axial Code</i>	<i>Select Code</i>
بهبود بسترهای ارتباطی (مخابرات، اینترنت و ...)		
آنتن‌دهی موبایل و دسترسی به اینترنت		
عضویت در شبکه‌های مجازی (واتساپ، تلگرام، اینستاگرام و ...)		
افزایش امکان و فرصت کارآفرینی	آموزشی	
افزایش اطلاع از شیوه‌های تجارت		
توسعه مراکز آموزشی و دانشگاهی در مناطق مرزی		
افزایش تنوع و مهارت‌های شغلی		
دسترسی بیشتر به امکانات آموزشی		
افزایش میل به آموزش عالی		
کاهش فضاهاى ترسناک عمومی شهر با افزایش ساخت و سازها	سازمانی و نهادی	
هماهنگی نهادهای توسعه		
توزیع متوازن منافع حاصل از پتانسیل‌های تجاری منطقه		
تشکیل تعاونی‌های تجاری		
راه‌اندازی مشاغل		
کیفیت بالاتر و استحکام بیشتر مساکن		
افزایش مساحت مساکن		
افزایش ابزارآلات کشاورزی (تراکتور، کمباین، موتور برق و ...)		

در مجموع ۴۴ شاخص در قالب ۷ مؤلفه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی، ارتباطی، آموزشی و سازمانی و نهادی، برای تعیین کفایت لازم جهت انتخاب مقوله‌های اصلی جهت بررسی پاسخ‌های مربوط به سؤال پژوهشگر در نظر گرفته شده است. برای بررسی روایی محتوایی، نسبت روایی محتوایی و شاخص روایی محتوایی مورد بررسی قرار گرفتند. مؤلفه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی، ارتباطی، آموزشی، سازمانی و نهادی، که ابعاد مربوط به هر یک از عوامل مشخص شده و بر اساس مصاحبه‌های انجام شده همچنین شرح دقیق و شاخص به‌دست آمده از هر مؤلفه که برای هر متغیر، از نظرسنجی روایی محتوایی و شاخص روایی مورد ارزیابی واقع شدند که نتایج در جدول ۳ قابل مشاهده می‌باشد ($CVR \geq 0/42$ و $n=15$ و $CVI \geq 0/79$).

جدول ۳: ارزیابی شاخص‌های روایی محتوایی

Table 3: Evaluation of Content Validity Indicators

شاخص‌ها	شاخص روایی محتوایی <i>CVI</i>	نسبت روایی محتوایی <i>CVR</i>
اقتصادی	۰/۸۳۶	۰/۵۶۱
اجتماعی	۰/۹۰۵	۰/۵۱۷
فرهنگی	۰/۸۷۷	۰/۵۰۳
بهداشتی	۰/۸۳۴	۰/۶۰۳
ارتباطی	۰/۹۸۱	۰/۴۷۸
آموزشی	۰/۹۴۲	۰/۵۵۱
سازمانی و نهادی	۰/۸۹۰	۰/۴۷۱

در ادامه برای بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف استفاده شد. نتایج این آزمون نشان می‌دهد سطح معناداری اغلب متغیرهای تحقیق بیشتر از ۰.۰۵ است و همچنین باید خاطر نشان کرد نرم‌افزار *SPSS* طبق قضیه حد مرکزی نتایج این پرسشنامه را نرمال تشخیص داده است، لذا فرضیه صفر یعنی نرمال بودن متغیرها مورد تأیید قرار می‌گیرد.

جدول ۴: توزیع نرمال متغیرها مربوط به عوامل

Table 4: Normal Distribution of Variables Related to Factors

مؤلفه‌ها <i>Components</i>	کولموگروف اسمیرنوف <i>Kolmogorov Smirnov</i>	مقدار معنی‌داری <i>A Significant Amount</i>
اقتصادی	۱/۵۲۰	۰/۰۶۵
اجتماعی	۱/۷۱	۰/۰۷۷
فرهنگی	۱/۳۵۷	۰/۰۵۳
بهداشتی	۱/۶۱۰	۰/۰۶۱
ارتباطی	۱/۸۱۸	۰/۰۷۲
آموزشی	۱/۸۲۴	۰/۰۵۵
سازمانی و نهادی	۱/۷۱۳	۰/۰۶۷

همچنین برای تشخیص مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی از آماره‌های *K.M.O* و آزمون بارتلت استفاده شد. در این تحقیق مقدار *K.M.O* برابر با ۰/۸۸۳، همچنین مقدار آماره

بارتلت برابر ۱۲۹۲/۵۶۴ و $Sig = ۰/۰۰۰$ ، به دست آمد. در نتیجه مشخص شد که داده‌ها برای تحلیل عاملی بسیار مناسب هستند.

در این پژوهش جهت شناسایی متغیرهای مکنون از تحلیل عاملی با استفاده از نرم‌افزار لیزرل استفاده گردید. نتایج تحلیل عاملی تأییدی آثار اقتصادی نشان می‌دهد با توجه به اینکه همه بارهای عاملی آثار اقتصادی بزرگتر از $۰/۵۰$ و ضرایب معناداری آنها نیز بزرگتر از $۱/۹۶$ می‌باشند، پس هر ۵ عامل آثار اقتصادی تأیید می‌شوند. می‌توان گفت که آثار اقتصادی از نظر پاسخ‌دهندگان از جمله آثار بازارچه‌های مرزی در استان‌های غرب کشور می‌باشند.

جدول ۵: جدول بار عاملی و ضریب معناداری آثار اقتصادی

Table 5: Table of Factor Loading and Significance Coefficient of Economic Effects

نتیجه	ضریب معناداری	بار عاملی	سؤالات	متغیر
Result	Significance Coefficient	Factor Load	Questions	Variable
تأیید	۹/۲۸	۰/۵۰	افزایش قیمت زمین در شهر	آثار اقتصادی
تأیید	۱۲/۱۹	۰/۶۳	افزایش درآمدهای حمل و نقل	
تأیید	۱۶/۰۹	۰/۸۱	سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	
تأیید	۱۳/۲۵	۰/۶۸	افزایش تمایل کمک مالی به یکدیگر	
تأیید	۶/۰۶	۰/۳۴	افزایش سرمایه‌گذاری در مسکن	

نتایج تحلیل عاملی تأییدی آثار اجتماعی نشان می‌دهد با توجه به اینکه همه بارهای عاملی آثار اجتماعی بزرگتر از $۰/۵۰$ و ضرایب معناداری آنها نیز بزرگتر از $۱/۹۶$ می‌باشند، پس هر ۱۲ شاخص آثار اجتماعی تأیید می‌شوند. می‌توان گفت که آثار اجتماعی از نظر پاسخ‌دهندگان از جمله آثار بازارچه‌های مرزی در استان‌های غرب کشور می‌باشند.

جدول ۶: جدول بار عاملی و ضریب معناداری آثار اجتماعی

Table 6: Table of Factor Loading and Significance Coefficient of Social Works

نتیجه	ضریب معناداری	بار عاملی	سؤالات	متغیر
Result	Significance Coefficient	Factor Load	Questions	Variable
تأیید	۵/۱۰	۰/۳۴	مشارکت افراد بومی در اداره بازارچه	آثار اجتماعی
تأیید	۹/۲۱	۰/۴۸	افزایش فرصت شغلی	

نتیجه	ضریب معناداری	بار عاملی	سؤالات	متغیر
<i>Result</i>	<i>Significance Coefficient</i>	<i>Factor Load</i>	<i>Questions</i>	<i>Variable</i>
تأیید	۱۲/۰۹	۰/۶۱	افزایش مشاغل خدماتی	
تأیید	۱۲/۳۸	۰/۶۲	کاهش انگیزه مهاجرت روستاییان به شهر	
تأیید	۱۲/۲۰	۰/۶۱	کاهش بیکاری	
تأیید	۱۳/۳۵	۰/۶۶	امید و علاقه به زندگی	
تأیید	۱۲/۶۹	۰/۶۳	فعالیت بیشتر در رسانه‌های اجتماعی	
تأیید	۹/۵۸	۰/۵۰	احساس رفاه اجتماعی	
تأیید	۹/۹۵	۰/۵۱	قدرت بیشتر پدران برای تهیه جهاز	
تأیید	۹/۵۷	۰/۵۰	افزایش و بهبود روابط خویشاوندی	
تأیید	۸/۸۹	۰/۴۷	افزایش افراد غیر بومی در مناطق مرزی	
تأیید	۱۰/۸۹	۰/۵۶	افزایش تعداد فرزندان خانواده و میل به فرزندآوری	

نتایج تحلیل عاملی تأییدی آثار فرهنگی نشان می‌دهد با توجه به اینکه همه بارهای عاملی آثار فرهنگی بزرگتر از ۰/۵۰ و ضرایب معناداری آنها نیز بزرگتر از ۱/۹۶ می‌باشند پس هر ۵ شاخص آثار فرهنگی تأیید می‌شوند. می‌توان گفت که آثار فرهنگی از نظر پاسخ‌دهندگان از جمله آثار بازارچه‌های مرزی در استان‌های غرب کشور می‌باشند.

جدول ۷: جدول بار عاملی و ضریب معناداری آثار فرهنگی

Table 7: Table of Factor Loading and Significance Coefficient of Cultural Works

نتیجه	ضریب معناداری	بار عاملی	سؤالات	متغیر
<i>Result</i>	<i>Significance Coefficient</i>	<i>Factor Load</i>	<i>Questions</i>	<i>Variable</i>
تأیید	۱۱/۹۳	۰/۶۰	شرکت در مراسم و مجالس مذهبی دو کشور	آثار فرهنگی
تأیید	۱۶/۳۶	۰/۷۶	ایجاد نمایشگاه‌های فرهنگی و هنری	
تأیید	۱۷/۱۴	۰/۷۹	تقویت فعالیت سازمان‌های فرهنگی دو کشور	
تأیید	۱۹/۹۴	۰/۷۱	توسعه مراکز فرهنگی و ورزشی در مناطق مرزی	
تأیید	۱۴/۳۴	۰/۶۹	مرمت آثار مذهبی، تاریخی و فرهنگی در مناطق مرزی	

نتایج تحلیل عاملی تأییدی آثار بهداشتی نشان می‌دهد با توجه به اینکه همه بارهای عاملی آثار بهداشتی بزرگتر از $0/50$ و ضرایب معناداری آنها نیز بزرگتر از $1/96$ می‌باشند پس هر ۴ شاخص آثار بهداشتی تأیید می‌شوند. می‌توان گفت که آثار بهداشتی از نظر پاسخ‌دهندگان از جمله آثار بازارچه‌های مرزی در استان‌های غرب کشور می‌باشند.

جدول ۸: جدول بار عاملی و ضریب معناداری آثار بهداشتی

Table 8: Table of Factor Loading and Significance Coefficient of Health Effects

نتیجه	ضریب معناداری	بار عاملی	سوالات	متغیر
Result	Significance Coefficient	Factor Load	Questions	Variable
تأیید	۱۱/۹۳	۰/۴	رضایت بیشتر از وضعیت تغذیه	آثار بهداشتی
تأیید	۱۶/۳۶	۰/۷۶	افزایش سرانه مصرف میوه و سبزیجات	
تأیید	۱۷/۱۴	۰/۷۹	کیفیت بالاتر بهداشتی مسکن نسبت به قبل از تأسیس بازارچه‌ها	
تأیید	۱۹/۹۴	۰/۷۱	ترجیح یافتن سکونت در منطقه	

نتایج تحلیل عاملی تأییدی آثار ارتباطی نشان می‌دهد با توجه به اینکه همه بارهای عاملی آثار ارتباطی بزرگتر از $0/50$ و ضرایب معناداری آنها نیز بزرگتر از $1/96$ می‌باشند پس هر ۴ شاخص آثار ارتباطی تأیید می‌شوند. می‌توان گفت که آثار ارتباطی از نظر پاسخ‌دهندگان از جمله آثار بازارچه‌های مرزی در استان‌های غرب کشور می‌باشند.

جدول ۹: جدول بار عاملی و ضریب معناداری آثار ارتباطی

Table 9: Table of Factor Loading and Significance Coefficient of Communication Effects

نتیجه	ضریب معناداری	بار عاملی	سوالات	متغیر
Result	Significance Coefficient	Factor Load	Questions	Variable
تأیید	۷/۵۷	۰/۳۸	تسهیل رفت و آمد با کشور همسایه	آثار ارتباطی
تأیید	۲۱/۹۱	۰/۹۱	بهبود بسترهای ارتباطی (مخابرات، اینترنت و ...)	
تأیید	۲۴/۳۱	۰/۹۸	آنتن‌دهی موبایل و دسترسی به اینترنت	
تأیید	۱۲/۲۸	۰/۵۹	عضویت در شبکه‌های مجازی (واتساپ، تلگرام، اینستاگرام و ...)	

نتایج تحلیل عاملی تأییدی آثار آموزشی نشان می‌دهد با توجه به اینکه همه بارهای عاملی آثار آموزشی بزرگتر از $0/50$ و ضرایب معناداری آنها نیز بزرگتر از $1/96$ می‌باشند پس هر ۶ شاخص آثار آموزشی تأیید می‌شوند. می‌توان گفت که آثار آموزشی از نظر پاسخ‌دهندگان از جمله آثار بازارچه‌های مرزی در استان‌های غرب کشور می‌باشند.

جدول ۱۰: جدول بار عاملی و ضریب معناداری آثار آموزشی

Table 10: Table of Factor Loading and Significance Coefficient of Educational Works

نتیجه	ضریب معناداری	بار عاملی	سؤالات	متغیر
<i>Result</i>	<i>Significance Coefficient</i>	<i>Factor Load</i>	<i>Questions</i>	<i>Variable</i>
تأیید	۱۵/۵۸	۰/۷۴	افزایش امکان و فرصت کارآفرینی	آثار آموزشی
تأیید	۱۴/۰۵	۰/۶۸	افزایش اطلاع از شیوه‌های تجارت	
تأیید	۱۷/۷۶	۰/۸۱	توسعه مراکز آموزشی و دانشگاهی در مناطق مرزی	
تأیید	۱۱/۹۶	۰/۶۰	افزایش تنوع و مهارت‌های شغلی	
تأیید	۱۳/۵۳	۰/۶۶	دسترسی بیشتر به امکانات آموزشی	
تأیید	۱۲/۳۸	۰/۶۲	افزایش میل به آموزش عالی	

نتایج تحلیل عاملی تأییدی آثار سازمانی و نهادی نشان می‌دهد با توجه به اینکه همه بارهای عاملی آثار سازمانی و نهادی بزرگتر از $0/50$ و ضرایب معناداری آنها نیز بزرگتر از $1/96$ می‌باشند پس هر ۸ شاخص آثار سازمانی و نهادی تأیید می‌شوند. می‌توان گفت که آثار سازمانی و نهادی از نظر پاسخ‌دهندگان از جمله آثار بازارچه‌های مرزی در استان‌های غرب کشور می‌باشند.

جدول ۱۱: جدول بار عاملی و ضریب معناداری آثار سازمانی و نهادی
Table 11: Table of Factor Loading and Significance Coefficient of Organizational and Institutional Effects

نتیجه	ضریب معناداری	بار عاملی	سؤالات	متغیر
Result	Significance Coefficient	Factor Load	Questions	Variable
تأیید	۱۰/۵۵	۰/۵۴	کاهش فضاهای ترسناک عمومی شهر با افزایش ساخت و سازها	آثار سازمانی و نهادی
تأیید	۱۲/۵۴	۰/۶۳	هماهنگی نهادهای توسعه	
تأیید	۱۴/۵۵	۰/۷۰	توزیع متوازن منافع حاصل از پتانسیل‌های تجاری منطقه	
تأیید	۱۰/۵۸	۰/۵۴	تشکیل تعاونی‌های تجاری	
تأیید	۱۲/۳۸	۰/۶۲	راه‌اندازی مشاغل	
تأیید	۱۳/۵۹	۰/۶۷	کیفیت بالاتر و استحکام بیشتر مساکن	
تأیید	۱۱/۰۷	۰/۵۶	افزایش مساحت مساکن	
تأیید	۱۴/۴۰	۰/۷۰	افزایش ابزارآلات کشاورزی (تراکتور، کمباین، موتور برق و ...)	

برای آزمون فرضیه‌ها دیدگاه پاسخ‌دهندگان پیرامون وضعیت هر یک از عوامل و ابعاد مورد مطالعه با استفاده از آزمون t تک نمونه بررسی شد. چون این مطالعه در سطح اطمینان ۹۵٪ بررسی شده است بنابراین چنانچه در محاسبه میانگین هر بعد، مقدار معناداری از سطح خطای ۵٪ کوچک‌تر باشد، فرض صفر رد شده و بنابراین ادعای آزمون تأیید خواهد شد. بدیهی است در این شرایط آماره آزمون t از مقدار بحرانی $t_{0.05}$ یعنی ۱/۹۶ بزرگ‌تر خواهد بود. همچنین هر دو کران فاصله اطمینان نیز مثبت خواهد شد.

فرضیه ۱: توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی، ارتباطی، آموزشی، سازمانی و نهادی از جمله آثار بازارچه‌های مرزی در استان‌های غرب کشور در سال ۱۴۰۰ (مطالعه موردی: بازارچه مرزی مهران) می‌باشند.

میانگین دیدگاه افراد در مورد آثار توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی، ارتباطی، آموزشی، سازمانی و نهادی بزرگ‌تر از حد وسط طیف لیکرت است. مقدار معناداری نیز ۰/۰۰۰ به دست آمده که کوچک‌تر از سطح خطای ۰/۰۵ است بنابراین میانگین مشاهده شده معنادار است. مقدار آماره t به دست آمده هم که قدر مطلق آن از مقدار بحرانی ۱/۹۶

بزرگ‌تر است. همچنین هر دو کران بالا و پائین فاصله اطمینان مقداری بزرگ‌تر از صفر بوده (مثبت) و ادعای آزمون تأیید می‌شود. به استناد هریک از این یافته‌های آماری با اطمینان ۹۵٪ می‌توان گفت: آثار توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی، ارتباطی، آموزشی، سازمانی و نهادی از نظر پاسخ‌دهندگان از جمله آثار بازارچه‌های مرزی در استان‌های غرب کشور می‌باشند.

جدول ۱۲: نتایج آزمون t تک‌نمونه برای عوامل مؤثر بر نقش بازارچه‌های مرزی در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی، ارتباطی، آموزشی، سازمانی و نهادی در استان‌های غرب کشور

Table 12: One-Sample T-Test Results For Factors Affecting The Role of Border Markets In Economic, Social, Cultural, Health, Communication, Educational, Organizational And Institutional Development in the Western Provinces of the Country

فاصله اطمینان ۹۵٪		اختلاف از میانگین	مقدار معناداری	درجه آزادی	مقدار t	میانگین	متغیر
کران بالا	کران پائین						
95% Confidence Interval		Difference From the Mean	Sig	D.F	T	Average	Variable
Upper Bound	Lower Limit						
۰/۹۴۴۲	۰/۷۵۰۷	۰/۸۴۷۴۶	۰/۰۰۰	۳۸۳	۱۷/۲۴	۳/۸۴۷۵	اقتصادی
۱/۴۰۸۰	۱/۳۰۵۱	۱/۳۵۶۵۷	۰/۰۰۰	۳۸۳	۵۱/۹۳	۴/۳۵۶۶	اجتماعی
۱/۴۲۹۰	۱/۳۳۸۰	۱/۳۸۳۴۶	۰/۰۰۰	۳۸۳	۵۹/۸۶	۴/۳۸۳۵	فرهنگی
۱/۸۴۲۱	۱/۰۱۸۷	۱/۰۰۸۱	۰/۰۰۰	۳۸۳	۱۲/۱۱	۴/۲۴۱	بهداشتی
۱/۸۷۱۲	۱/۳۳۸۰	۱/۲۲۱۷۸	۰/۰۰۰	۳۸۳	۳۰/۸۶	۴/۰۰۵۱	ارتباطی
۱/۸۸۸۱	۱/۰۹۸۷	۱/۰۰۳۹۱	۰/۰۰۰	۳۸۳	۸/۴۷۳	۳/۹۰۱۲	آموزشی
۱/۴۱۴۱	۱/۰۳۰۳	۱/۲۳۴۱۸	۰/۰۰۰	۳۸۳	۷/۱۶۳	۳/۸۸۱۲	سازمانی و نهادی

فرضیه ۲: ایجاد بازارچه‌های مرزی بر روی اقتصاد و پیامدهای اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی، ارتباطی، آموزشی، سازمانی و نهادی استان‌های غرب کشور در سال ۱۴۰۰ (مطالعه موردی: بازارچه مرزی مهران) تأثیر معنی‌داری داشته است.

بر اساس خلاصه آمار توصیفی مربوط به دو زمان قبل و بعد از انجام دوره درمان، یک همبستگی نسبتاً قوی بین نمرات متغیرهای پژوهش در دو زمان قبل و بعد از دوره درمان با

اطمینان ۹۹ درصد و سطح خطای کوچک‌تر از یک درصد مشاهده شد. با استناد به مقدار آزمون t و سطح معنی‌داری به‌دست آمده (۰/۰۰۰) در این جدول، میانگین متغیرهای مذکور در دو زمان قبل و بعد از ایجاد بازارچه‌های مرزی تفاوت معنی‌داری با اطمینان ۹۵ درصد دارد. بنابراین فرض H_0 که دلالت بر عدم تفاوت میانگین آثار وابسته‌ها در این دو زمان داشت رد می‌شود و در مقابل آن فرض H_1 پذیرفته می‌شود. همچنین برای تفسیر این موضوع که تفاوت مقدار دو میانگین متغیر مورد بررسی در دو زمان قبل و بعد از ایجاد بازارچه‌های مرزی چگونه است باید به میانگین به‌دست آمده در این دو زمان توجه کرد. میانگین متغیرهای مذکور در زمان قبل از ایجاد بازارچه‌های مرزی پایین بود که در زمان بعد از ایجاد بازارچه‌های مرزی این میانگین افزایش یافت. به‌عبارتی ایجاد بازارچه‌های مرزی تأثیر مثبت داشته است.

جدول ۱۳: مقایسه میانگین امتیازات آثار اقتصادی با استفاده از آزمون t همبسته

Table 13: Comparison of the Average Scores of Economic Effects Using the Correlated T-Test

متغیر	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
Variable	Average	Standard Deviation	Deviation from the Mean	t	$d.f$	Sig
آثار اقتصادی	۰	۰/۵۸۱	۰/۰۳۰	-۰/۱۹۳	۳۸۳	۰/۰۰۰
پیامدهای اجتماعی	۰	۰/۲۸۴	۰/۰۱۵	-۰/۱۲۲۴	۳۸۳	۰/۰۰۰
پیامدهای فرهنگی	-۰/۰۰۱۹	۰/۳۵۴	۰/۰۱۸	-۰/۱۷۶۵	۳۸۳	۰/۰۰۰
پیامدهای بهداشتی	۰	۰/۴۱۳	۰/۰۲۱	-۰/۰۷۹۹	۳۸۳	۰/۰۰۰
پیامدهای ارتباطی	۰	۰/۲۵۵	۰/۰۱۳	-۰/۰۴۴۶	۳۸۳	۰/۰۰۰
پیامدهای آموزشی	۰	۰/۳۸۷۱۵	۰/۰۱۹۷۶	-۰/۰۲۹	۳۸۳	۰/۰۰۰
پیامدهای سازمانی و نهادی	-۰/۰۰۱۱	۰/۲۳۴۰۳	۰/۰۱۱۹۴	-۰/۱۷۷۶	۳۸۳	۰/۰۰۰

فرضیه ۳: «بین پیامدهای اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی، ارتباطی، آموزشی، سازمانی و نهادی ایجاد بازارچه مرزی بین شهرهای مهران و ایوان تفاوت معنی‌داری وجود دارد».

با توجه به جدول آماره آزمون شامل دو آزمون است، آزمون اول برابری واریانس‌ها با برای آماره F نشان می‌دهد که فرض برابری واریانس‌ها تأیید می‌شود. یعنی با توجه به اطلاعات این نمونه، واریانس نتایج پیامدهای اقتصادی ایجاد بازارچه مرزی بین شهرهای مهران و ایوان با هم برابر است. آزمون دوم آزمون مقایسه میانگین‌ها است که با فرض برابری

واریانس‌ها، معیار تصمیمی برابر $0/000$ دارد که کوچکتر از $0/5$ است و دلیل کافی برای رد H_0 وجود دارد. با فرض نابرابر بودن واریانس‌های دو جمعیت نیز همین نتیجه حاصل خواهد شد. بنابراین می‌توان گفت که بین پیامدهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی، ارتباطی، آموزشی، سازمانی و نهادی ایجاد بازارچه مرزی بین شهرهای مهران و ایوان تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

جدول ۱۴: آزمون t با دو نمونه مستقل برای فرضیه ۳

Table 14: T-Test with Two Independent Samples for Hypothesis 3

آزمون برابری میانگین‌ها						آزمون برابری واریانس‌ها		Sig.	F	پایه فرض واریانس‌ها	پیامدهای اقتصادی			
خطای استاندارد		میانگین اختلافات	معیار تصمیم برابری میانگین	Df	مقدار t	درجه آزادی	Sig.					F	پیامدهای اجتماعی	پیامدهای فرهنگی
حد بالا	حد پایین													
-0/688	-0/842	0/039	-0/765	0	382	-0/3393	0/739	Jan-43						
-0/688	-0/842	0/039	-0/765	0	381/9	-0/3393								
-0/475	-0/622	0/037	-0/548	0	382	-0/2154	0/393	Jan-26						
-0/475	-0/622	0/037	-0/548	0	332/62	-0/2154								
-0/436	-0/607	0/043	-0/522	0	382	-0/21	0/064	Jan-46						
-0/436	-0/607	0/043	-0/522	0	351/0	-0/21								
-0/036	-0/129	0/042	-0/046	0/27	382	-0/1	0/2	1/649	با فرض نابرابری واریانس‌ها					
-0/036	-0/129	0/042	-0/046	0/27	380/9	-0/0								
-0/328	-0/485	0/04	-0/0406	0	382	-10	0/489	0/479						
-0/328	-0/485	0/04	-0/0406	0	381/3	-10								
-0/5943	-0/7191	0/03175	-0/656	0	382	-3/3333	0/061	Jan-89						
-0/5943	-0/7191	0/03175	-0/656	0	307/2	-3/3333								
-0/2097	-0/3585	0/03782	-0/284	0	382	-0/1373	0/014	Jan-7						
-0/2097	-0/3585	0/03782	-0/284	0	353/0	-1/4								

نتیجه‌گیری

امروزه تجارت به منزله موتور رشد و توسعه معرفی شده است؛ زیرا کشورهایی که سیستم‌های باز خارجی دارند، کمتر دچار فقر شده و به واسطه رونق تجارت خارجی، نابرابری‌ها را کاهش داده‌اند؛ از این‌رو کشورهای در حال توسعه به منظور دستیابی به توسعه، لازم است به دنبال حضوری جدی‌تر در عرصه تجارت جهانی باشند؛ از جمله روش‌های حضور فعال در تجارت جهانی، گسترش مبادلات مناطق مرزی بین کشورها و احداث بازارچه‌های مرزی است. در این راستا نقاط روستایی مناطق مرزی کشور به دلیل دوری از مرکز و فقدان بسترهای اقتصادی و صنعتی، از لحاظ سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی در اولویت قرار دارند. ناتوانایی‌های بالقوه در تولید، نبود اشتغال، کم بودن درآمد و دسترسی نداشتن به نیازهای اولیه، عمده‌ترین مشخصه اقتصادی - اجتماعی این مناطق است.

بازارچه‌های مرزی موقت با هدف ایجاد اشتغال برای روستاییان مرزنشین و کم‌رنگ شدن پدیده قاچاق کالا تأسیس شدند. بر این اساس پژوهش حاضر تأثیر بازارچه‌های مرزی را بر ارتقاء شاخص‌های اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی مرز مهران در استان ایلام بررسی کرده است. در این راستا پرسش‌هایی مطرح بودند که یافته‌های پژوهش به آن‌ها پاسخ دادند. با توجه به یافته‌های پژوهش و مصاحبه‌های انجام شده، بازارچه‌های مرزی عملکرد مطلوبی بر وضعیت اقتصادی مناطق مرزنشین داشته‌اند؛ به طوری که این بازارچه‌ها تا پیش از حذف قاچاق کالا، تأثیر مثبتی بر شاخص‌های اقتصادی مناطق مرزنشین نداشته‌اند؛ اما پس از تأسیس بازارچه‌های موقت و از بین رفتن قاچاق، بسیاری از مردم شغل خود را به دست آورده‌اند. بنابراین تأسیس بازارچه‌های مرزی موقت، تأثیر مثبتی بر توسعه اقتصادی مناطق روستایی مرزی داشته است. این موضوع با یافته‌های امین‌پور و دیگران (۱۳۹۵) و همچنین کهنه‌پوش و جلالین (۱۳۹۲) مطابقت ندارد. به گفته پاسخ‌دهندگان در روستاهای در فاصله نزدیک به مرز، بسیاری از مردم پس از حذف پدیده قاچاق برای یافتن شغل، به بازارچه‌های مرزی وارد شده‌اند. در زمینه کاهش فعالیت‌های کشاورزی نیز معتقد بودند بازارچه‌های مرزی مانعی برای فعالیت کشاورزی نیستند؛ اما پیش از تأسیس بازارچه‌های مرزی به دلیل وجود پدیده قاچاق کالا، کشاورزی کم‌رونق‌تر بوده است؛ دلیل این امر را می‌توان رفت و آمد کمتر به مرز پس از تأسیس بازارچه‌های مرزی دانست؛ زیرا فعالیت در بازارچه بسیار بیشتر شده است و بیشتر افراد پاسخگو معتقد بودند پس از تأسیس بازارچه‌های مرزی و صدور کارت مرزی، فعالیت در بازارچه‌های مرزی افزایش یافته است. یکی از عواملی که باعث شده است مرزنشینان سود زیادی از بازارچه‌ها نداشته باشند، سود بیشتری است که نصیب تاجران،

سرمایه‌گذاران و نیروی انتظامی می‌شود. درباره اشتغال زنان نیز به دلیل اینکه کار در بازارچه برای زنان مناسب نیست، در اشتغال زنان نیز تأثیری نداشته است. روستاهای نزدیک مرز با وجود فاصله کمتر از مرز و بازارچه‌های مرزی، آنچنان تأثیر مثبتی از بازارچه‌های مرزی (بیشتر در زمینه شاخص‌های اقتصادی) نمی‌پذیرند؛ به دلیل اینکه تنها زمینه شغلی در این روستاها از مرز و بازارچه‌های مرزی است که با تأسیس بازارچه‌های مرزی و کنترل شدید دولت بر مرزها آن نیز کم شده است. از سوی دیگر در این روستاها، زمین مرغوب برای کشاورزی و همچنین اشتغال در زمینه‌های دیگر نیز وجود ندارد؛ اما از نظر شاخص‌های اجتماعی، روستاهای در فاصله نزدیک مرز، تأثیر بیشتری از بازارچه‌های مرزی می‌پذیرند. در روستاهای دور از مرز به دلیل دوری از مرز، کمتر کسی به فعالیت‌های مرزی می‌پردازد و همچنین به بیشتر این روستاها، کارت مرزی تعلق نگرفته است. با توجه به مصاحبه‌های انجام شده از افراد، در زمان پیش از تأسیس بازارچه‌ها، مردم این روستاها برای قاچاق به نواحی نزدیک‌تر مرز آمد و شد داشتند؛ اما اکنون با وجود بازارچه‌های مرزی این فعالیت نیز کم‌رنگ شده است. در زمینه شاخص‌های اجتماعی، بازارچه‌های مرزی توانسته‌اند تأثیر مطلوبی بر جای بگذارند. این بازارچه‌ها در مشارکت اجتماعی، روحیه کار گروهی و همچنین افزایش تعاملات اجتماعی با روستاهای کشورهای همسایه، به‌ویژه کشور عراق (به دلیل اشتراکات مذهبی، قومی و زبانی) نقش داشته‌اند. به‌طور کلی روستاهای با فاصله بیشتر از مرز و بازارچه‌های مرزی از تأثیرات این بازارچه‌ها بهره‌مند نمی‌شوند که این یافته هم با یافته‌های کامران و دیگران (۱۳۷۸)، فخر فاطمی (۱۳۸۴) و نیز ابراهیمی و مستکانی و احمدوند (۱۳۹۵) مطابقت دارد.

مرز بین‌المللی مهران از آن‌دسته از مرزهایی است که ضمن سابقه طولانی در زمینه تردد مسافر زمینی بین ایران و کشور همسایه عراق، توانسته در ارتقاء سطح تجارت و صادرات و واردات مرزی نقش مهمی ایفا نماید. این مرز که در حین جنگ تحمیلی و پس از آن تا قبل از اشغال عراق توسط متجاوزین به‌صورت کامل بسته بود، با روند دولت‌سازی دموکراتیک در عراق، بر روی مسافران و زوار ایرانی و عراقی بازگشایی شد و با احداث بازارچه مرزی، کار صادرات انواع محصولات صنعتی و کشاورزی به‌صورت فزاینده‌ای رو به رشد نهاد. بررسی‌ها نشان داده است که ظرفیت‌های این منطقه برای توسعه کسب و کار، افزایش اشتغال‌زایی مولد، توسعه تجارت و ایجاد مراکز بزرگ تفریحی و توریستی بسیار بالا است و در استان ایلام که از محرومیت‌های صنعتی و اقتصادی همواره در رنج بوده، این مرز می‌تواند به‌صورت یک حلقه مفقوده در روند توسعه پایدار استان نقش مهمی ایفا نماید. بررسی‌ها نشان داده است که

در بخش صادرات مواد اولیه، کالاهای صنعتی، محصولات کشاورزی و ... ارزش کل آن در سال ۱۳۹۸ تا ۱۳۹۹ در استان ایلام معادل ۱۲۱۰۲۳۰۹۲۰ دلار بوده است. این رقم به صورت فزاینده‌ای در حال رشد بوده بطوری که در ابتدای سال ۱۳۹۸ تا انتهای سال ۱۳۹۹، رشدی معادل ۱۲۸۹ درصدی را نشان داده است. در بخش تردد گردشگران که یکی از مهم‌ترین فاکتورهای اصلی در توسعه پایدار اقتصادی در مناطق به شمار می‌رود، نشان داده شده است که استان ایلام به صورت مشخص و شهرستان مهران به صورت اخص از رشد ورود گردشگران مذهبی منافع زیادی را تجربه کرده و در یک دوره ۸ ساله، می‌توان اظهار داشت که متوسط آهنگ ورود گردشگران به مقاصد مختلف اعم از گردشگری مذهبی بسیار سریع بوده و بطوری که در ابتدای سال ۱۳۹۸ ورود گردشگران عراقی به کشور از طریق مرز مهران معادل ۳۵۴۴۵۴ نفر و خروجی هموطنان از این مرز به مقصد کشور عراق معادل ۱۸۷۷۷۵۴ بوده است. این در حالی است که در انتهای سال ۱۳۹۹، تعدد کمی این گردشگران که شامل ۴۵۹۵۴۴ گردشگر عراقی و ۲۷۷۳۶۵۴ گردشگر ایرانی بوده است، نیل یافته است. همان‌طور که مشخص است به ازای ورود هر ۵۰ گردشگر داخلی و ۲۰ خارجی انتظار می‌رود که یک فرصت شغلی ایجاد شود که با توجه به ورود گسترده گردشگران که در این مسیر در حال تردد بوده، انتظار رفته که اشتغال‌زایی بالایی در این بخش ایجاد شود. آمار اشتغال‌زایی مستقیم به علت فعالیت‌های افرادی که با تجار و مسافران در ارتباط بوده نظیر شرکت‌های حمل و نقل بار و مسافر، کارگران، تجار حقیقی، فروشندگان و ... شامل تعداد کلی ۷۶۱۹ نفر بوده که با توجه به دامنه کسب و کار آمار نسبتاً خوبی بوده، لکن، افزایش بیش از پیش تردد زوار و توسعه تجارت در این مرز این انتظار را ایجاد کرده که بتوان آمار اشتغال‌زایی بیشتری را در این رابطه شاهد بود.

در مجموع نتایج پژوهش حاضر با نتایج (Gholipoor and Nasiri Khansari (2016), Ebrahimi and Abbasi and Mostafavi (2016), Zakernia & et. al. (2016), Saremi and Jamali Momeni Vesalian & et. al. (2009), Shirchian (2014), Kripa and Khafa (2020), Jalili & et. al. (2010), Gholipoor (2011), (2003), Jaffe و Shen-fa and Xiao-ping (2019), Bindemann (2020), Kayser (2020) (2019) هماهنگ و همسو می‌باشد.

پیشنهادات پژوهش

رسمی کردن تجارت از طریق بازارچه‌های مرزی، عملی‌اندیشمندانه و راهکاری مطلوب است؛ اما شرایط موجود به گونه‌ای رقم خورده است که بازارچه‌های فعال در منطقه با نارسایی‌های بسیاری روبه‌رو هستند. برای گسترش نقش بازارچه‌های مرزی و توسعه آنها، راهبردهای پیشنهادی زیر مؤثر است:

در شرایط کنونی فقط گروه‌های خاصی از منافع اقتصادی بازارچه‌ها سود می‌برند؛ از این‌رو باید با سازوکارهایی، زمینه افزایش مشارکت افراد منطقه را در فعالیت بازارچه‌ها فراهم کرد.

اولویت در بهره‌مندی اشخاص حقیقی و حقوقی بومی از امکانات مبادلات بازارچه مرزی، به منظور بهتر شدن وضعیت مناطق مرزی.

افزایش اشتغال و مشارکت مردم محلی در بازارچه‌های مرزی با ایجاد صنایع و کارگاه‌های کوچک و زودبازده.

References:

- Ahmadipour, Z., Hafeznia, M. and Mohammadpour, A. (2009). "Economic and social effects of reopening borders; Case example: the section of tax collectors on the border of Iran and Turkmenistan", *Human Geographical Researches*, No. 65, 1-18, Institute of Geography, University of Tehran. (Persian).
- Alinaghi, A. (1988). "Imbalance data in Iranian society; Border Provinces", *Strategic Studies Quarterly*, No. 5 and 6. (Persian).
- Armaghan, S. (2017). *Economic Effects of Border Markets in the Development of Astara Villages*, National Rural Development Conference. (Persian).
- Asheri, I. (2011). *Evaluation of the economic-social and security effects of building border bazaars and its role in the development of border areas; Case example: Javanroud border market (Sheikh Saleh), the second national conference on economic development solutions focusing on regional planning*, Islamic Azad University, Sanandaj branch. (Persian).
- Aslani Aslamers, A. (2015). "Investigation of social factors affecting the tendency of border dwellers in Baneh to smuggle goods (grounds and solutions)", *Social Order Quarterly*, No. 2, 33-56, Faculty of Police Sciences and Techniques. (Persian).
- Chandoevrit, W., Y., Chalamwong, Sravooth, P. (2004). "Thailand's Cross Border Economy, A Case Study of Sa Kaeo and Chiangra", *Thailand Development Resource Institute (TDRI)*, 21 (11), 231-245.
- Ebrahimi Mostakani, A. (2015). "Evaluation of the socio-economic effects of Saro border market on the development of surrounding rural areas", *Rural Researches*, Vol, 6, No. 2, 388-369, Faculty of Geography, University of Tehran. (Persian).
- Eftekhari, A., Papli Yazdi, M. H. and Abdi, I. (2019). "Evaluating the economic effects of border markets in the reflections

of the development of border areas”, *Geopolitics Quarterly*, Vol. 4, No. 2, 82-109, Tehran. (Persian).

Friese, H. (2012). “Border Economies Lampedusa and the Nascent Migration Industry”, *Shima: The International Journal of Research into Island Cultures*, 6 (9) 2- 66.

Gaffney, N. & Karst, R. & Clampit, J. (2016). “Emerging market MNE cross-border acquisition equity participation: The role of economic and knowledge distance”, *International Business Review*, Elsevier, vol. 25(1), 267-275.

Ghanbari, E. & et. al. (2017). The socio-economic and security effects of building border bazaars and its role in the development of border areas of Javanrood the second national conference on economic development strategies focusing on regional planning. (Persian).

Kamran, H., Mohammadpour, A., Jafari, F. (2009). “Functional analysis of Bajgiran border market”, *scientific-research journal of the Geographical Society of Iran*, new period, year 6, number 19, 7-25, Tehran. (Persian).

Kladivo, P., Ptacek, P., Roubinek, P., Ziener, K. (2012). “The Czech-Polish and Austrian Slovenian borderlands—similarities and differences in the development and typology of regions”, *Moravian geographical reports*, 20, (3), 48-63.

Kohnepoushi, S. H., Anabestani, A. (2014). “Investigating the relationship between the distance from the border and the amount of income and employment in goods smuggling (case example: Khao and Mirabad-Marivan sectors)”, *urban and regional studies and researches*, year 4, No. 15, 1-20, Isfahan University. (Persian).

Kohnepoushi, S. H. (2013). “The impact of goods smuggling on the economy of border villages; Example: Khaw and Mirabad district of Marivan city”, *Geography and Development*, No. 32, 74-61, University of Sistan and Baluchistan. (Persian).

Laine, J. (2006). “Perceptions toward the Opening of the Finnish Russian border—border as a barrier among actors involved”,

University of Joensuu, Department of Geography, Master's thesis, 10(7), 124-141.

Mahmoudi, A. (1994). "Estimating the effect of exchanges through border markets on government customs revenues", Business Research Institute, No. 32, 141-182, Tehran. (Persian).

Ministry of Commerce (2001). an analysis of the situation of joint border markets since the beginning of their activity until now, Deputy Planning and Economic Surveys Office of Research and Economic Surveys. (Persian).

Ministry of Economy and Finance (2001). "The role of border bazaars in population stabilization and rural development", Master thesis of Shahid Beheshti University. (Persian).

Mohammadi Yaganeh, B. (2012). "Evaluation of the economic effects of Mehran border market on the development of rural areas; Case study: Mohsen Abad District", Applied Research Journal of Geographical Sciences, Vol. 12, No. 2, 79-96, Tarbiat Moalem University, Tehran. (Persian).

Mohammadi, H. (2005). "The role of border bazaars in the spatial development of border areas; Case study: Bajgiran Border Bazaar", Geopolitics Quarterly, Vol. 1, No. 1, 55-76, Tehran. (Persian).

Moraczewska, A. (2010). "The changing interpretation of border functions in international relations", Revista Romana de Geografie Politică, Year XII, 2(6), 329-340.

Nastern, M. (2015). "Analysis of factors affecting the concentration of informal employment in the border city of Baneh", Urban Studies Quarterly, No. 14, 91-101, University of Kurdistan.

Newman, D. (2003). "A companion to political geography, Edited by John Agnew, Katharyne Mitchell, and Gerard Toal", Malden, MA: Blackwell, 8(14), 471-486.

Nicholson, R. R. (2013). "The motives and performance of cross-border acquirers from emerging economies: Comparison between

Chinese and Indian firms”, *International Business Review*, 22(18), 963–980.

Niebuhr, A. (2002). *Integration Effects in Border Regions—A Survey of Economic Theory and Empirical Studies*, Hamburgisches Welt-Wirtschafts-Archiv (HWWA) Hamburg Institute of International Economics.

Pena, S. (2002). “Land use Planning on the us–Mexico Border: A Comparison of The legal framework”, *Journal of Borderlands Studies*, 17(1), 1- 20.

Pena, S. (2005). “Recent Development in Urban Marginality Along Mexico, s Northern border”, *Journal of Habitat International*, 29(34), 258- 301.

Pour Ahmad, H. (2011). "Rural development; existing theories", Tehran: Khorsand Publishing. (Persian).

Razini, E. A. and Bastani, A. (2013). Analytical report on the role and performance of border bazaars, Deputy Planning and Economic Surveys Ministry of Commerce. (Persian).

Saed Del, Al. (1996). *Social development, foundations and approaches*. Tehran, Nash Karzan. (Persian).

Sharafat, S. (2012). The role of border bazaars in the rural development of border areas; Case study: Mehran Border Market, National Conference on Border Cities and Security, Challenges and Approaches. (Persian).

T. Huw, E. (2004). “Loughborough University and Jan Van Hove, KU Leuven”, *Distance and Border Effects in Economics*, 16(9), 351-364.

Tayebnia, H. (2016). “The role of border markets in the social and economic development of rural areas; Example: Khaw and Mirabad villages of Marivan city”, *Space Economy and Rural Development Quarterly*, Vol. 5, No. 1, 147-172, Khwarazmi University. (Persian).

Tykkylainen, M. (2009). "Economies Borderlands", International encyclopedia of human geography, editors-in-chief: Kitchin, R and Thrift, N., Vol. 3(11), 345-353.

Wasti-Walter, D. (2009). "Borderlands", International encyclopedia of human geography, editors-in-chief: Kitchin, R and Thrift, N., Vol. 1(13), 332-339.

Wilson, Ch. (2015). "The U.S.-Mexico Border Economy in Transition", Woodrow Wilson International Center for Scholars, 19(3) 93-96.

The Effect of Mehran Border Markets on Various Aspects of Development in the West of the Country in 2021

Tahereh Farazmand¹, Omid Ali Ahmadi (Ph.D)²
Mohammad Hossein Asadi Davoudabadi (Ph.D)³

DOI: 10.22055/QJSD.2023.42377.2748

Abstract:

Today, border markets are considered as one of the important components of social development. Therefore, the aim is the role of border bazaars in economic, social and cultural development in the western provinces of the country in 2021 (case study: Mehran border bazaar). The data collection tool was carried out in two quantitative and qualitative sections, and in the quantitative section, a researcher-made questionnaire was the result of interviews with experts. In the qualitative part of this research, the Delphi technique and theme analysis were used. A stratified random method was used to select the sample. According to Cochran's formula, the sample size is 384 people, of which 192 people were selected from the border city of Mehran and 192 people were selected from the non-border city of Ivan. SPSS software was used to perform descriptive statistics, and structural equation modeling method with LISREL software was used to analyze the research data. The findings of the research showed that 44 indicators in the form of 7 economic, social, cultural, health, communication, educational and organizational and institutional components are among the works of Mehran border bazaars. According to the findings of the research and conducted interviews, border bazaars have had a favorable performance on the economic, social, cultural, health, communication, educational, organizational and institutional conditions in the western provinces of the country; So that these bazaars did not have a positive effect on the economic, social, cultural, health, communication, educational, organizational and institutional indicators in the western provinces of the country until the elimination of goods smuggling; But after the establishment of temporary markets and the elimination of smuggling, many people have found their jobs. Therefore, the establishment of temporary border markets has had a positive effect on the economic, social, cultural, health, communication, educational, organizational and institutional development in the western provinces of the country.

Key Concepts: *Social Development, Economic Development, Cultural Development, Border Markets of Mehran*

¹ PhD student in Sociology, Islamic Azad University, Ashtian Branch, Ashtian, Iran, t.farazmand1359@gmail.com

² Assistant Professor, Department of Sociology, Islamic Azad University, Ashtian Branch, Ashtian, Iran (Corresponding Author), omidaliahmadi@gmail.com

³ Assistant Professor, Department of Sociology, Islamic Azad University, Ashtian branch, Ashtian, Iran, assadi2001ir@yahoo.com

